

A MEZŐGAZDASÁG VÁLSÁGA

NEHÉZ újat mondani és mégis beszélni kell róla egyszer ezeken a lapokon is. Általában, a magyar közönség azon részének, melynek hivatása a nemzeti közvélemény kiformálása, nem lehet túlsók, akármennyit emlegetünk és fejtegetünk is előtte közgazdasági kérdéseket. Ebben a tekintetben erősen hátramaradtunk, az érdeklődés és az irányítás egyaránt hiányzik. Holott, ha valaha, úgy ma kellene éreznünk, hogy minden egyéb: politikai, kulturális, szociális, faji, egészségügyi problémánk megoldása attól függ, milyen közgazdasági politikát folytatunk. Kétszeresen áll ez a mezőgazdasági politikára. És mégis, ez is szinte váratlanul szakadt ránk. Éveken át ügyelhettük kifejlődését a külföldön, amíg bennünket a romló valuta védett, majd közeledését, kiterjedését, elmélyülését. Most itt van, szánkig ér a víz, de sem ma, sem ezelőtt panasznál, kölcsönös felelősségrevonásnál és szeszélyes ötleteknél egyebet nem hallottunk. Nem lesz talán hiábavaló a fenti igazán életbevágó problémát felvázolni azok számára is, akik élethivatásuknál fogva a válságban közvetlenül érdekelve nincsenek és éppen ezért talán nem érzik, hogy közvetve mennyire érinti az őket is.

A kérdést a magyar nemzeti közgazdaság szempontjából óhajtjuk vizsgálni, és így elsősorban az érdekel bennünket, hogy milyen hatása van a mezőgazdaság válságos helyzetének az egész magyar közgazdaságra. Egy termelési ág válsága elviselhető, ha a mellett a többi tűrhető helyzetben van. Magyarországon azonban nemcsak az a baj, hogy a többi termelési ág viszonyai csak alig valamivel kedvezőbbek a mezőgazdaságénál, hanem az is, hogy a mezőgazdaság válságával közgazdaságunknak az a része jutott a legsúlyosabb bajok közé, amelynek alapvető, majdnem kizárólagos jelentősége kétségen felül áll. Szokásos dolog ebben a gondolatmenetben utalni arra, hogy az iparnak összes természeti előfeltételei — nyersanyag, energia, tőke — hiányzanak csonkaországunkból. De nem kevésbé fontos az is, hogy minden dicséretes erőfeszítés és elsmerésreméltó eredmény ellenére sem sikerült tíz év alatt elérnünk azt, amivel pedig egy időben nagyon biztattak bennünket, hogy Magyarország a nemzetközi forgalom szempontjából kedvező fekvésénél fogva nagyszabású kikészítési teleppé fog kifejlődni és a külföldi nyersanyagból készült ipari termékek kivitele a nemzeti jövedelem fontos tételévé nőheti ki magát. Az ipari kivitel lassan és csak zökkenőkkel emelkedik, amiből következik, hogy a magyar ipar egyetlen számottevő és biztos piaca a belföld, pontosabban a belföldnek az a része, mely nem ipari termelés-

ből él, vagyis a mezőgazdaság. Ha pedig az ipar is a mezőgazdaság vásárló erejére támaszkodik, kétszeresen áll ez minden más jövedelemre és az állam háztartására is. A mezőgazdaság helyzete tehát nem csupán a lakosság azon 55%-ának sorsát dönti el, melyet a foglalkozási statisztika mint abból élőt mutat ki, hanem kevés híján mind a nyolc és félmillió magyarét. A kereskedelem válsága, a munkanélküliség, a szabad szellemi foglalkozásuk tengődése, a tisztviselők alacsony életszínvonala, a művészek és írók nélkülözése, mind abból ered, hogy a mezőgazdaság a benne elfoglaltakat, ezek pedig a többieket nem tudják megfelelően eltartani.

A külkereskedelmi mérleg passzívumának hirtelen és nagyfokú lecsökkenése 360 millió pengőről 23 millióra egyike a legaggasztóbb tüneteknek. A látszólag kedvező fordulat egyrészt a behozatal csökkenéséből, másrészt a kivitel emelkedéséből állott elő. Az előbbi kedvező jel volna, ha a belföldi ipari termelés fellendülésének következményeképp foghatnék fel. Különösebb vizsgálat nélkül is bárki megállapíthatja, hogy erre a feltevésre semmi alapunk nincs. Farkasfalvy Sándor a Magyar Statisztikai Szemle legutóbbi számában kimutatja, hogy gyáriparunk ma 10%-kal kevesebb értékűt termel, mint 1913-ban. Annak is csak örülni kellene, ha a behozatal azért esett volna vissza, mert takarékoskodni kezdtünk mindazzal, amiért a külföldnek fizetünk. Olyan takarékosági roham azonban, mely egyik évről a másikra ilyen jelentékeny tételről képes lemondani, nem lehet természetes. Nem is ezzel állunk szemben, hanem a fogyasztóközönség vásárlóképeségének kezdődő csödjével. A behozatalból azok a cipők hiányzanak, amelyek a tanyai iskolásgyerekek lábára kellenének, azok a nyersfémek és gépek, melyeket az ipar nem tudott a termelésben felhasználni, az a fa, melyet a munkanélküliek nem tudtak megvenni, azok a ruhák, melyekről a városiak és falusiak egyaránt kénytelenek voltak lemondani. Mindezt, ha már itthon nem tudjuk előállítani, mégis csak jobb volna külföldön venni, mint teljesen nélkülözni.

Ha pedig a kivitel fellendülésének okait keressük, abban sem lehet örömrünk. Mezőgazdasági terményeink feleslegéhez a külföld sokkal olcsóbban jutott, mint az előző években. Az árak nem fedezik a termelési költséget, de eladni kellett, mert a gazdának pénzre, az országnak devizára halaszthatatlan szüksége volt. Az áron alul való eladás pedig a tőke csökkenésével jár. Az erőltetett kivitel a mezőgazdaságra nézve ugyanazt jelenti, mint mikor a kereskedő kiírja, hogy túlhalmozott raktár miatt, vagyis nyomasztó terheinek csökkentése végett minden elfogadható áron kaphatók cikkei. Mezőgazdaságunk is kénytelen volt minden elérhető árat elfogadni, ami részleges végeladást, értéken aluli elkótyavetyélést és végeredményben szegénységünket jelenti.

Ez a kényszereladás tehát arra mutat, hogy a magyar közgazdaság alapvető üzeme, a mezőgazdaság másképp nem tudott levegőhöz jutni, csak úgy, hogy részben likvidált. Mint a földbirtokos, aki kénytelen eladni állatai törzsállományának egy részét, csak hogy jobbra ne kerüljön az egész birtok. Az ilyen likvidálás néha célszerű, mert az általa előidézett pillanatnyi megkönnyebbülés módját adhat az üzem

talpraállítására. Az erőltetett mezőgazdasági kivitel is szaporította a devizaállományt, csökkentette a fizetési mérleg passzívumát, megszilárdította a magyar valuta iránti bizalmat a külföldön; ezek a kedvező hatásai megvoltak, de sokba került és a mezőgazdaság helyzetén alig javított. Annál kevésbé, mert alacsonyabb kiviteli ár sem nettóbevétel az országra nézve, abból még le kell vonni azokat az összegeket, melyeket az állam a kivitel jutalmazására fordított a legkülönbözőbb formában.

Ebben a sívár helyzetben, mikor annak sem lehet örülni, amit eddig annyira kívántunk: a külkereskedelmi mérleg javulásának, az az egyetlen vigasztalás, hogy ugyanaz a balsors sújtja az egész világ mezőgazdaságát. Mint nálunk, ugyanúgy mindenütt, ahol szántanak és vernek, tele vannak panasszal a gazdák, és a kormányok legfőbb gondja az, hogyan segítsenek rajtuk. Nincs különbség, akár beviteli, akár kiviteli országokról van szó. A jelenlegi válság egyik tanulsága, részben talán kellemetlen meglepetése is, hogy a védővámok magukban véve nem elegendők a mezőgazdasági cikkek megfelelő árának biztosítására. A múlt század utolsó évtizedeiben romboló európai agrár-válságot sikerült megállítani azzal, hogy a beviteli államok, köztük akkor még az Osztrák-Magyar Monarchia is, vámokat léptettek életbe és ezzel feltartóztatták a tengerentúli, kevesebb költséggel termelt cikkek versenyét. Ma a vámok egyedül nem tudják ezt a hatást elérni. Ez a körülmény tette elkerülhetlenné, hogy új eszközöket kelljen keresni.

Valamely termelési ág válsága mindig azt jelenti, hogy huzamosabb időn át aránytalanság mutatkozik egyfelől annak termelési költségei, másfelől a termelvények ára közt; a mezőgazdaságra nézve tehát azt jelenti, hogy a termékeinek értékesítéséből befolyó pénzzel nem tudja fedezni a tőke kamatait, a termelésben és a mezőgazdasági népesség fogyasztására felhasznált ipari cikkek árát, valamint a közterheket. Tehát az elérhető áraknak a költségekhez viszonyítva meg nem felelő volta az, mely a válságos helyzetet: a tőkepusztulást, az eladósodást, az üzemek leromlását, egzisztenciák tönkremenetelét előidézi. A közgazdaságtan ismert tanítása szerint az ár a kereslettől és a kínálattól függ. Az a kérdés tehát, hogy a mezőgazdasági cikkek árainak kedvezőtlen alakulását a kínálat vagy a kereslet aránytalansága idézte-e elő.

A mezőgazdasági termelés a háború előtti viszonyokhoz képest határozottan nőtt. Bizonyítják ezt a következő számok, melyek a felsorolt cikkeknek 1924—1928 közti átlagos világtermésében az 1909—1913. évi eredményekhez képest beállott emelkedését mutatják:¹

gabona és rizs	5 %
burgonya	23 „
cukor	28 „

Más cikkek tekintetében az egész világra vonatkozó termelési adatok nem állnak rendelkezésre, de a tendenciát kifejezésre juttatják

¹ Kurt Ritter adatai a *Berichte über Landwirtschaft* 1929 januári számában.

azok a számok, melyek azok világkereskedelmi forgalmának növekvését a háború előtthöz képest mutatják:

hús	65 %
zsír	72 „
tojás	16 „
vaj	40 „

Ezzel szemben a föld népessége 1910 óta csak 5%-kal emelkedett. Tehát a gabonát kivéve az élelmiszerek termelésének emelkedése megelőzte az eltartandó népességét. Azt a különös jelenséget lehet azonban tapasztalni, hogy éppen a gabonának, tehát annak a cikknek ára esett leginkább, amelyben a fentiek szerint a legkisebb volt az emelkedés. Ennek a magyarázata csak az lehet, hogy a fogyasztás iránya megváltozott: nagyobb mértékben fordult a könnyebb élelmiszerek — tejtermékek, főzelék, gyümölcs — felé, aminek oka ismét, hogy a nehéz testi munka mindinkább háttérbe szorul a szellemi munkával szemben, mind több lesz az ülőfoglalkozású ember, akinek táplálkozásában a nehezen emészthető élelmiszerek kisebb szerepet játszanak. Noha tehát a gabonatermelés nem haladta meg a népesség szaporodását, a kereslet csökkenése következtében viszonylagosan mégis túltermelés következett be. Arra nézve, hogy a többi fontosabb élelmicikk fogyasztása emelkedett-e és mily mértékben, számszerű adatok nincsenek, a valószínű azonban az, hogy nem olyan arányban, mint a termelés. Tehát ezekből is túlkínálat van a világpiacra. Az is kétségtelen, hogy a fogyasztóközönség vásárlóképessége a háború előtti viszonyokhoz képest csökkent. Különösen Európában, ahol a széles néprétegek jövedelme nem csupán az általános gazdasági leromlás miatt, hanem amiatt is jelentékenyen apadt, mert a termelő munka eredményéből a háború előttihez képest sokkal többet emésztenek fel az improduktív kiadások: a győztes államokban a fegyverkezés és az amerikai adósságok, a legyőzöttekben a jóvátételi tartozások és általában a közterhek.

Egyfelől tehát emelkedett kínálat, másfelől megcsappant kereslet: a következmény nem lehet más, mint általános és makacs árdepresszió. Az ipar szervezhetőbb és szervezettebb (kartelek!) voltánál fogva jobban tudott alkalmazkodni a viszonyokhoz és ezzel meg tudta akadályozni az áresést. Így állott elő az a helyzet, hogy Magyarországon is a mezőgazdasági cikkek átlagos ára 1929 végén 1913-hoz képest 3%-kal csökkent, ellenben a nem mezőgazdasági ipari cikkeké 32%-kal emelkedett. A két termelési ág árszínvonalának ez a divergenciája az a sokat emlegetett agrárrolló, mely a mezőgazdasági termékek vásárlóerejének megcsökkenését juttatja kifejezésre. De így van ez másutt is, az egész világon, vagyis túlnyomókéig világ gazdasági erők működése döntötte Magyarországot is a jelenlegi válságos helyzetbe. Olyan országban, amely mezőgazdasági feleslegeit csak kivitel útján tudja elhelyezni, az árakat a világpiac viszonyai szabják meg. Mi tehát saját erőnkől az árak emelése érdekében nem tehetünk semmit. Fokozza a bajt, hogy a legkedvezőtlenebb éppen a gabonatermelés helyzete, amely pedig mezőgazdaságunkban döntő szerepet visz.

A válsággal kapcsolatban több oldalról felvetették annak szükségességét, hogy mezőgazdaságunk szervezete alakuljon át és a gabona-, különösen a búzatermelés korlátozásával térjen át nagyobb mértékben olyan cikkekre, amelyekben versenyképesebbek vagyunk. A gondolat egyelőre nem találkozott nagy rokonszenvvel. Különböző ellenérvekre hivatkoznak, amelyek bizonyos fokig meg is állják helyüket. A mezőgazdasági termelés különböző tudományai vannak hivatva annak eldöntésére, hogy termelésünknek ez az átalakítása milyen mértékben lehetséges. Ebből a célból széleskörű és rendszeres vizsgálódásokra volna szükség, amelyek sajnos, eddig hiányzanak. Azonban kézlegyintéssel elintézni a gondolatot semmi esetre sem szabad, mert egész sereg komoly közgazdasági érv szól mellette.

ELSŐSORBAN azt kell figyelembe venni, hogy a gabonatermelés a legextenzívebb művelés. Újonnan mezőgazdasági kultúra alá vont területeken ezt a legkönnyebb meghonosítani. Meg van állapítva, hogy a tengerentúli földrészekeken még sok az olyan terület, amelyet mezőgazdasági termelés alá lehet vonni. E mellett a búzatermelés zónája is állandóan bővül abban az arányban, ahogy sikerül rövidebb és rövidebb tenyészidejű gabonaféléket kitenyészteni. Amint tehát a búzakonjunktúra javul, új területek művelés alá vonása rövidesen fokozza a kínálatot és ezzel az áremelkedést ellensúlyozza. Ehhez járul, hogy a gabona az összes mezőgazdasági termékek közül aránylag a legkönnyebben szállítható nagy távolságokra is, tehát ebből a szempontból is a tengerentúli országok inkább versenyezhetnek Európa mezőgazdaságával, mint más cikkeken. A közgazdaságtanban jól ismert Thünen-féle köröknek nem csupán egy országon belül, hanem a világgazdaságban is jelentőségük van. Ha megfigyeljük a különböző mezőgazdasági üzemágak elhelyezkedését a nagy fogyasztási központok körül, akkor azt látjuk, hogy a közvetlenül szomszédos körben azok az üzemágak uralkodnak, amelyek a viszonylagosan nehezebben szállítható, több munka és tőke befektetését kívánó termékeket állítják elő. Ilyen kört alkotnak az angol, francia, belga és nyugatnémetországi ipari terület körül Dánia (vaj, tojás, szalonna), Hollandia (sajt, virág), a Rajnavidék és Közép-Németország (állati termékek, cukorrépa), Svájc (állati termékek, sajt) és Olaszország (gyümölcs, zöldség) mezőgazdasága.

A magyar mezőgazdasági termelésnek az eddiginél nagyobb mértékben kellene számot vetni azzal, hogy a nyugateurópai ipari, tehát a mezőgazdaság szempontjából fogyasztói területhez közel fekszik, mindenesetre közelebb, mint akár a tengerentúli államok, akár Oroszország, Szibéria vagy a Balkán. Ez a helyzeti előny megadja számára a lehetőséget, hogy bekerüljünk az említett intenzív zónába, ahol jelenlegi versenytársaink sokkal kevésbé tudnának velünk lépést tartani. Figyelembe kell venni különösen azt, hogy Magyarországnak Amerikánál majdnem veszedelmesebb versenytársai a szomszédos piacokon a keleti államok (Balkán, Lengyelország). Az intenzív termelésben ezek annál kevésbé tudnának bennünket követni, mert annak egyik legfontosabb előfeltétele a földművelő lakosság szaktudása,

műveltsége, általában a mezőgazdasági kultúra színvonala, továbbá a forgalmi viszonyok. Ezek tekintetében olyan előnyeink vannak, amelyeket egyik évről a másikra nem lehet behozni.

Ezek azok a közgazdasági megfontolások, amelyek miatt a sok elutasító álláspont ellenére is sürgősen és alaposan meg kellene vizsgálni, mezőgazdasági termelésünknek mily mértékű átalakítását engednék meg éghajlati és talajviszonyaink. Rendszeres munka ebben az irányban eddig nem indult meg és így ezen a ponton is tapasztalhatjuk azt a sajnálatos tényt, hogy a válság enyhítésére irányuló intézkedések kellő tervszerűség és céltudatosság nélkül történnek. A baj nálunk semmivel sem kisebb, a helyzet semmivel sem egyszerűbb, mint akár Németországban, akár az Egyesült Államokban. Mégis mindkét országban szükségesnek tartották az összes gazdasági tényezők bevonásával éveken át tartó kutatások és megbeszélések során tisztázni a válság okait, az előállott helyzetet, a tekintetbe jövő intézkedések célszerűségét és az így tudományosan indokolt, gyakorlatilag keresztülvihetőnek talált átfogó program alapján járnak el. A német Viermännerprogramm, az amerikai Farm Relief Act elég gyakran szóba kerül nálunk is; többnyire azoknak az összegeknek a nagyságát szokták hangsúlyozni, amelyeket az említett államok a mezőgazdaság talpraállítása érdekében áldoznak, holott jelentőségük inkább a programszerűségben, vagyis abban van, hogy a helyzet tanulmányozásán alapuló tervszerűség szabja meg a teendőket. Ha van valami, amit az egész magyar gazdasági közvéleménynek sürgetnie kell, az éppen az, hogy ilyen válságprogram végre nálunk is létrejöjjön és ez jelölje ki úgy az állam támogatásának, mint a mezőgazdaság erőfeszítéseinek irányát.

Ezen a helyen nem lehet feladatunk, hogy egy ilyen program alapvonalait felvázoljuk, annál kevésbbé, mert az egész mezőgazdaság olyan beteg, hogy gyökeres reformokra van szükség úgy a hitel, mint a termelés, mind pedig az értékesítés terén. Rá kell mutatnunk azonban arra, hogy a mai helyzetben, mint általában túltermeléses állapotban mindig, az eladók gyilkos versenyt folytatnak a vevő meghódításáért. Ennek a versenynek egyik eszköze az olcsóbb áron való kínálat. Sokszor utalnak rá, hogy a magyar mezőgazdaság aránylag drágán termel. Ez igaz, azonban olyan lényeges különbség a vele versenyző országok termelési költségeivel szemben, mint azt általában gondolják, nincsen. A kérdés súlypontja nálunk a minőségen van. Mi ebben a tekintetben a monarchia felbomlásáig elkényeztetett helyzetben voltunk, mert a közös vámterület védett fogyasztási piacot biztosított számunkra. Külföldi termékek csak vámmal terhelten jelenhettek meg a mi mezőgazdaságunk fő piacán, Ausztriában, és így a fogyasztó inkább engedett a minőségből, hogy megtakarítson az árban. Ma azonban a külföldi piacokon védtelenül ki vagyunk téve a minőségileg magasabb színvonalon termelő országok versenyének. Ez a magyarázata annak, hogy a standardtermelés reánk nézve életkérdés. Ebben a tekintetben sokkal inkább el vagyunk maradva, mint amennyire termelési költségviszonyaink nyomnak bennünket. Különben is az egységes minőségi termelés fejlesztése ma világszerte egyik legfőbb

törekvése a mezőgazdaságnak. Éppen azért rendkívül aggasztó, hogy ezen a téren is oly lassan haladunk. A kivitelre kerülő cikkek állami ellenőrzéséről (márkázásáról) szóló törvényjavaslat még ma sincs beterjesztve, holott hónapokkal ezelőtt megírták a lapok, hogy annak tervezete elkészült. Pedig ez még a legegyszerűbb része a dolognak, mert hiszen a márka csak akkor ér valamit, ha van tennék, amelyre rá lehet ütni. Márkázás standardtermelés nélkül olyan, mint a bankjegy fedezet nélkül. Széleskörű és hosszadalmas szervező és oktató munka kell ahhoz, hogy az egységes minőség jelentősége a termelőnek vérebe menjen át. Ha azonban ilyen lépésekkel haladunk, hogy a már különben is elég későn elhatározott törvényes intézkedés is hónapok múlva születik csak meg, attól kell tartanunk, hogy a magyar tojás sorsát, melynek kivitele három év alatt egyharmadára zuhant, rövidesen követni fogja minden egyéb cikk, amelyet ma még valamennyire szívesen vásárol tőlünk a külföld.

Természetesen az árkérdésnek is megvan a maga jelentősége. Mivel azonban Magyarország egy-két kisebb cikktől eltekintve a mezőgazdasági termékek világpiacán nem olyan tényező, hogy a világpiaci árakat befolyásolni tudná, a mindenkori árakat el kell fogadnunk és törekednünk csak kettőre lehet: egyrészt, hogy a minőség fokozásával a mindenkor elérhető legjobb árat kapjuk, másrészt pedig, hogy az elért árból minél nagyobb rész jusson a mezőgazdaságnak. Ami az utóbbit illeti, ez nem csupán a mezőgazdaság érdeke, hanem az általános közgazdaságé is. Attól, hogy a mezőgazdasági termékek forgalombahozatala jövedelmező, még nem javul a mezőgazdaság helyzete és nem éled a gazdában a kedv a befektetésre, a termelés fejlesztésére, a kísérletezésre, pedig a nemzeti gazdaság haladása ezt kívánja. Nálunk arra vonatkozólag, mennyi jut a fogyasztó által fizetett árból a termelőnek, számítások nincsenek, de például az Egyesült Államokban kimutatták, hogy egyes cikkeknél csak 15—20%. A különbség nem mind kereskedői nyereség, hanem költség, illetőleg közteher is. Utóbbiak csökkentésére természetesen éppúgy kell törekedni, mint a közvetítési költség leszállítására.

Kétségtelen, hogy az az út, melyen az áru a termelőtől eljut a fogyasztóhoz, nálunk túlsókba kerül. Ezen a téren, mint világszerte, nálunk is egészségtelen fejlődés történt a háború óta. A közvetítők rendkívüli módon elszaporodtak. A Budapestre vonatkozó adatok mutatják, hogy míg 1910 és 1920 közt a marhavásárra felhajtott állatok száma egyharmadrészre csökkent, addig az állatkereskedőké 35%-kal nőtt. Az inflációs időszak ezt a tendenciát csak erősítette és ha a gazdasági helyzet időközben bekövetkezett változása a kereskedelemben elhelyezkedni kívánók számát némileg csökkentette is, az arány a közvetítők és a forgalom közt semmi esetre sem lett megfelelőbb, mint volt 1920-ban.

Itt tehát olyan lehetőség kínálkozik, amellyel a termelő helyzetén javítani lehet a nélkül, hogy a fogyasztás drágulna. Éppen a mezőgazdaságnak nagy érdeke, minden olyan megoldási módot, mely a fogyasztás drágulásával járna, ameddig csak lehet, kerülni, mert amikor az árdepresszió egyik oka éppen a kereslet vásárlóképességének

megcsappanása, a mesterséges áremelés igen kétélű fegyver és könnyen a fogyasztás további csökkenését idézheti elő. A külföldön ezért jut olyan szerepe a válság orvoslására irányuló intézkedések közt az értékesítés szervezésének, mely, helyesen végrehajtva, az aránytalan és indokolatlan közvetítési költséget megosztja a termelő és fogyasztó közt. Itt is azonban oly feladattal állunk szemben, mely máról-holnapra nem oldható meg, hanem hosszas nevelő munkát, sőt kísérletezést kíván. Nagyon sajnálatos, hogy ezen a téren sem indult még meg a tervszerű alkotó munka.

Mint látható, a mezőgazdaság válságának legfőbb problémáival foglalkozva újból és újból arra a nehézségre bukkanunk, hogy csak alapos és tervszerű előkészítő munka után lehet elérni azt az eredményt, amelyre a megoldáshoz szükség van. A mezőgazdaságnak mint termelési ágának az iparral szemben sajátos szervezete van. Először is sokkal széttagoltabb. Míg az ipari termelés túlnyomó része néhány ezer — 1928-ban 3414 — gyárban bonyolódik le, addig a mezőgazdasági üzemek száma néhány százezer. Egészen természetes, hogy ugyanannak az átalakulásnak lefolyására, melyre az iparban néhány hónap elegendő, a mezőgazdaságban évekre van szükség. Az ipar a mechanizáláson alapszik, a mezőgazdaság organikus természetű. Amott a termelésre sokszor döntő műszaki újítás szinte máról-holnapra megvalósítható, itt az üzem valamelyik részével történő változtatás kihat a többi részre is és így részleges átalakulásnál is az egész üzemnek ehhez való alkalmazkodása elkerülhetetlen. Az iparban a termelési folyamat néhány nap vagy néhány hét, a mezőgazdaságban legalább néhány hónap — a hizlalásnál —, általában egy év — növénytermelésnél —, de néha több év is: — állattenyésztésnél. Mindezek a mezőgazdaságnak, mint a nemzeti termelés egyik ágának, a természetét is megszabják, annak mozgása sokkal nehezebb, szervezete sokkal érzékenyebb, különböző részei sokkal nagyobb függésben vannak egymástól. A bajok hosszú időn át fejlődnek ki és mire jelentkeznek, már mély gyökeret vertek, a gyógyulás lassúbb menetű, a reformok hatása csak hosszabb idő múlva mutatkozik.

Ez az oka annak is, hogy a mezőgazdaság válsága, ha nem is jelentkezik olyan katasztrófális váratlansággal, mint az iparé, mindig tovább tart. A jelenlegi válság 1920-ban, sőt egyesek szerint már 1915-ben kezdődött. Az előző 1875-től körülbelül 1900-ig tartott. De a mezőgazdaságnak vázolt sajátosságából gyakorlatilag az a következmény is önként és sürgetőleg adódik, hogy a válság megoldásában egészen másképpen kell eljárni, mint az iparnál. Sokkal szélesebb körű, sokkal meggondoltabb, előrelátóbb és tervszerűbbnek kell lennie annak a gazdaságpolitikának, amely eredményt hozhat. Hogy ennek a kívánságnak a pillanatnyi szükség, egyéni ötletek, vagy szociálpolitikai, sőt csak politikai szempontok szülte palliatív intézkedések nem felelhetnek meg, az önként értetődik.

Magyarországon van vagy rövidesen lesz országos ipartanács, statisztikai tanács, testnevelési tanács, idegenforgalmi tanács, ifjúsági irodalmi tanács, ösztöndíj tanács, mozgóképügyi tanács stb., csak mezőgazdasági tanács nincsen. A fürdő-, a szegény- és sok minden-

féle ügy ankétját már megtartották, de a mezőgazdasági válság ankétját csak feleslegesnek tartották. Ahány fórum, mely ebben a kérdésben illetékes volna, annyi álláspont, ahány intézkedés, annyi különböző elgondolás, ahány áldozat, annyi eredménytelenség.

Hága, és remélhetőleg Párizs, többé-kevésbé elintézték egy nagy függő kérdést. A belpolitikában nyugalom, a külpolitikában semmi bennünket közvetlenül érdeklő változás a láthatáron. Valóban, semmi sem mentené, ha nem kezdődne meg az alkotó közgazdasági politika. De nem kevésbé kárhoztatandó volna, ha az alkotások teljesen a remélt nagy kölcsönre épülnének és annak felhasználása után kimerülnének. Maga a mezőgazdaság sem elégedhet meg azzal, ha hiteligenyeit a legmesszebbmenőleg is kielégítenék, annak is éreznie kell, hogy szervezésre és átszervezésre, a dologi és emberi anyagnak átgyúrására van szükség. A kölcsönök megmenthetik a mai generációt, de túlzott mértékben felvéve vagy helytelenül felhasználva a következő száz évre tönkretethetik a magyar közgazdaságot.

A magyar mezőgazdaság repedező, összeomlással fenyegető épületét nem elég tatarozni, annak évtizedekre szilárd alapot kell adni. Ezzel lehet nemcsak a holnapot biztosítani, de a mának is a legalaposabb segítséget nyújtani.

IHRIG KÁROLY